

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

תוכן

- א. הרי את אשתי הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי מקודשת הרי את שלי הרי את ברשותי הרי את זקוקה לי מקודשת.....2
- ב. מיוחדת לי מהו מיועדת לי מהו עזרתי מהו נגדתי מהו עצורתי מהו צלעתי מהו סגורתי מהו תחתי מהו תפושתי מהו לקוחתי מהו.....4
- ג. האומר לקוחתי הרי זו מקודשת.....5
- ד. איבעיא להו חרופתי מהו.....5
- ה. במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ... הנני לישני לקידושי קאמר לה או דילמא למלאכה קאמר לה תיקו.....6
- ו. היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה ... ונתן לה גיטה ... ולא פירש ... דיו.....7
- ז. היה מדבר עם האשה על עסקי ... וקידושיה ונתן לה ... וקידושיה ולא פירש ... דיו ... והוא שעסוקין באותו ענין ... מענין לענין באותו ענין.....8
- ח. כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם.....9
- ט. נתן לה גיטה ואמר לה לאשתו הרי את בת חורין לא אמר ולא כלום.....9
- י. אמר לה לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם לא אמר ולא כלום.....10
- יא. גופו של גט שחרור הרי אתה בן חורין הרי אתה לעצמך.....10
- יב. עבד כנעני דקני ליה גופיה כי א"ל הרי אתה לעצמך לגמרי קא"ל אשה דלא קני ליה גופה לא כ"ש ... אמר לעבדו אין לי עסק בך.....10
- יג. המוכר עבדו לעובד כוכבים יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו ראשון.....11
- יד. המקדש במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית ... דארווח לה זימנא.....11
- טו. מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה.....13
- טז. הילך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נטלו והחזירו יצא ואם לאו לא יצא.....14
- יז. בכולהו קני.....16
- יח. לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין.....18

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

דף ו.

א. הרי את אשתי הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי מקודשת הרי את שלי הרי את ברשותי הרי את זקוקה לי מקודשת

המקדש אשה¹ ואמר לה הרי את מאורסת לי או הרי את לי לאשה, וכן בכל לשון שמשמעותו לשון קידושין בודאי בלשון של אותו המקום שהיא מקודשת, מיהו כיון שאין רגילות לקדש בזה הלשון שאר נשים, צריך שהיא תבין שהוא לשון קידושין.

זה הכלל, אם אמר הרי את מקודשת לי² שהוא הלשון שאומרים לכל הנשים לעולם היא מקודשת³, אפילו לא דברו עמה תחלה מעסקי קידושין, ואפילו היא אומרת שלא הבינה שלשם קידושין נתן אינה נאמנת⁴. וי"א⁵ שהרי זה ספק קידושין⁶. ובאמר לה הרי את מאורסת לי או הרי את לי לאשה, הרי את אשתי⁷, אם אמרה שאינה מבינה נאמנת ואינה מקודשת⁸. וי"א שכן בכל לשון שמשמעותו ודאי קידושין כגון הרי את מאורסת לי או הרי את לי

¹ שו"ע ונו"כ אבהע"ז כז א

² שו"ע ונו"כ שם

³ וזה ודאי תמוה דודאי הנך לישני מפורשים על קידושין מפי מלשון מקודשת בפרט הוי לי לאנתו. מ"ז שם א
⁴ לבוש שם והוא כדעת הב"י, וכן פשטות לשון הרמ"א.

⁵ דאפילו בלשון ברור לכל שהיא מכרת ואומרת שאינה מכרת לא שוויה אנפשה חתיכה דאיסורא לענין שאם תקבל קידושין מאחר להצריכה גט משניהם כיון שהיא אומרת שלא הבינה הקידושין, במידי שאינו פשוט לה אלא לן הוא פשוט ודאי הוא ספק גמור כל שלא דיבר עמה תחילה מקדושה וצריכה גט משניהם. מ"ז שם
וכ"כ בח"מ שם א וכ"כ בב"ש שם ה אפילו אם אמר הרי את מקודשת לי צריך לידע שהיא מבין שהוא ל' קדושין דלאו כל הנשים מביני' לשון הקודש וכן משמע בהר"ן ובמגיד וכ"כ ב"ח ולא כב"י ומ"ש הרא"ש הני לשונות דבריר' לן דהוי לשון קידושין לאו כל כמיני' לומר לא הוה ידענא יש לפרש דבריו אינה נאמנת לעקור הקידושין לגמרי אלא הוי ספק קידושין.

⁶ והעיקר כהב"י אלא שהח"מ כ' בפשוט להחמיר אם קיבלה קדו' מאחר ממעם דשו' נפשה פנוי' ובוה אפשר דאם חוזרת באמתלא דנאמנת. בית מאיר שם.

⁷ עיין במ"ז ס"ק ג דלשון זה הוא כהרי את מקודשת לי ועדיפא מיניה.

⁸ כן משמעות כל הפוסקים, אבל ר' ירוחם כ' דהוי ג"כ ספק קדושין ולמעשה צ"ע אם יש לחוש לדבריו. ח"מ שם א וכן בת' נו"ב סימן נ"ט

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

לאשה, אם אמרה שלא הבינה הרי זה ספק קידושין⁹. וי"א¹⁰ שהכל לפי הענין בהרי את מקודשת אם ידוע שאשה זו מבינה הוי קידושין, ובשאר הלשונות¹¹ הנזכרים אם אמר' שלא היתה מבינה הוי ספק קידושין שמא משקרת.

ואם ידוע לנו בודאי שזו האשה לא הבינה באמת אפילו לשון מקודשת לי, ודאי אין כאן קידושין כלל¹².

ואם אמר לה¹³ הרי את זקוקתי, הרי את קנויה לי, הרי את ארוסתי, הרי את שלי, הרי את ברשותי¹⁴, אם היא אומרת¹⁵ שהבינה דבריו¹⁶, או שדברו עמה תחלה מעסקי קידושין ונתן לה ואמר אחד מאלו הלשונות הרי זו

⁹ אולם כל שהיא חוזרת ואומרת שהבינה באמת ונותנת אמתלא למה אמרה תחילה שלא הבינה נאמנת, מ"ז שם א.

¹⁰ ב"ש שם דלא כח"מ א, אולם בת' נו"ב סימן נ"ט כתב דו"א דלמה לא נאמין לה כיון שאין כאן חזקת איסור אדרבא יש לה חזקת היתר המסייע לה בודאי נאמנת כו' שאולי כיון דלישנא ברידא הוא ריעא מענתה לומר שלא הבינה ע"ש ועיין פ"ת שם ד.

¹¹ יש להסתפק אם כונת הב"ש על שאר הלשונות שם בסעי' א כלומר הרי את מאורסת לי, או הרי את לי לאשה וכן בכל לשון שמשמעותו לשון קדושין ודאי באותו מקום, או גם על הלשונות דבסעי' ב להלן.

¹² לבוש וט"ז שם ועיין באבני מילואים ה שדייק בן מהרא"ש וכ"כ הריטב"א בחידושו (ו, א) מיהו היינו לדידהו אבל השתא לדידן דלא בקיאי נשי בלישנא דהני ואינם יודעות לספר בלשון הקודש כל היכא שאין מדבר עמה על עסקי קידושין ואמר לה אפי' מהני לישני דתניא בהו מקודשת לא חיישינן לה דאיהי לא ידעה מאי קאמר עכ"ל ע"ש.

¹³ שו"ע ונו"ב שם ב

¹⁴ וקשה איך אמר בנמרא הרי את ברשותי הוא לשון קידושין, הא איתא במשנה כתובות (מת, א) לעולם היא ברשות אב עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין, הרי דלא מיקרי רשות הבעל רק בנשואין, ואם כן הרי את ברשותי הוא כמו נשואתי שלרשב"א אינו לשון קידושין. ואפשר לחלק דהרי את ברשותי יש לפרש על כל פנים כיון שאסורה לאחר אם לא יגרשנה לענין זה הוא ברשותו, מה שאין כן בנשואתי שאין פירוש ללשון וצריך עיון. מיב קידושין שם י

¹⁵ רמ"א שם

¹⁶ ומשמע דאפי' אין העדים יודעין אם הבינה כל שהיא אומרת שהבינה הוי קידושי ודאי וקשה דהא הוי כמקדש בלא עדים. ועיין אבני מילואים שם ו. שכתב אפשר כיון דעיקר הקידושין מצד המקדש כמ"ש הר"ן בנדרים (ל, א, ד"ה ואשה) ע"ש ז"ל כיון שהתורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמר כי תלקח אשה לאיש לא כל הימנה שתכנים עצמה לרשות הבעל ומש"ה אמרינן פ"ק דקידושין דאי אמרה הריני מאורסת לך אין בדבריה ממש אלא מכיון שהיא מסכמת לקידושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה (לרשותה) [לרשותו] הלכך אין אנו דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל עכ"ל. וכיון דעיקר הקידושין מצד הבעל א"כ עיקר דבר שבערוה מצד הבעל הוא ולכן לא בעינן תרי סהדי אלא לגוף הקידושין ששמעו מן המקדש אבל רצון האשה לא בעי עדים וסגי בהודאתה.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

מקודשת¹⁷. ואם אמרה שלא הבינה נאמנת ואינה מקודשת¹⁸. וי"א¹⁹ שמקודשת רק אם אמרה שהבינה באותו המעמד כששאלוה העדים שקיבלה לשם קידושין, אבל אמרה לאחר זמן הרי זה ספק קידושין.

וכל זה אין שייך באם מקדש תחת החופה, כמנהגים, שהרי יודעת שנכנסה לשם קידושין, ובכל הלשונות הנ"ל מקודשת גם אם לא הבינה²⁰.

אבל אם דברו עמה תחלה מעסקי קידושין ונתן לה ואמר אחד מאלו הלשונות הרי זו מקודשת, ואינה נאמנת לומר שלא הבינה שלשם קידושין נתן לה.

וכל זה דוקא באשה²¹ אבל האיש המקדש לעולם אינו נאמן לומר בלשונות אלו שלא כיון לשם קידושין כי לא ידע, דכיון שהוא מוציא מפיו הלשונות הללו חזקה דידע ולשם קידושין הוציאם²². וי"א²³ שאין חילוק בין איש לאשה. וי"א²⁴ שבלשונות הברורים הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי או הרי את לי לאשה הרי את אשתך, אינו נאמן ובשאר לשונות נאמן.

ב. מיוחדת לי מהו מיועדת לי מהו עזרתי מהו נגדתי מהו עצורתי מהו צלעתי מהו סגורתי מהו תחתתי מהו תפושתי מהו לקוחתי מהו

¹⁷ מפני שלשונות הללו הם בלשון הקדש לשון קידושין ודאי אלא שאין הכל מבינים אותם, לפיכך אם היא אומרת שהבינה אותם מקודשת אפילו לא דברו עמה תחלה מעסקי קידושין, אבל אם אומרת שלא הבינה אותם נאמנת ואינה מקודשת, דמנא ידעה שלשם קידושין אמר, שהרי גם יש הרבה בני אדם שאינם מכירים אלו הלשונות והיא מנין תדע מאי קאמר לה. לבוש שם

¹⁸ ח"מ שם ג וזהביא גם בלשונות אלו את דעת ר' ירוחם שאולי הוי ספק קידושין.

¹⁹ עיין במיב קידושין שם י שכתב ליישב קושיית הבנ"מ דהוי כמקדש בלא עדים שאפשר דכאן איירי שאמרה באותו המעמד כששאלוה העדים שקיבלה לשם קידושין, דאיגלאי מילתא שידעה בשעת נתינה, אבל אחר זמן אפשר דבאמת כיון שיכולה לומר שלא הבינה הוה כמו מקדש בלא עדים, אלא מיהו כיון שיש לספק מיד בשעת קידושין שמא הבינה אפשר דהוה ספק קידושין.

²⁰ ט"ז שם א

²¹ רמ"א שם

²² היאך אפשר לומר כן דהא אפילו דעת האשה בעינן לקידושין וכל שכן דעתו של איש ותו דכיון דאמר הרא"ש דלאו כל כמיניה וכו' משמע דאי הוה ידעינן בודאי שהוא אינו מכיר אלו לשונות לקידושין לא הוי מקודשת ואם כן לא נאמינהו שלא ידע ונחזיקוהו לקידושין ודאי דממילא אם קבלה קידושין מאחר אין צריך גמ' ושמא אמת קאמר דלא ידע דהא צריך התנא להשימענו אלו דהם לשון קידושין אטו כו"ע דינא גמירי ויודע מה שהתנא יודע ומלמדינו. ט"ז שם

²³ דעת הט"ז שם ובס"ק ד וכו' דעת הב"ש ז

²⁴ ח"מ שם ד

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

אמר לה הרי את מיועדת לי²⁵ או מיוחדת לי²⁶, עזרתי, נגדתי²⁷, צלעתי²⁸, סגורתי²⁹, תחתית³⁰, עצורתי³¹, תפוסתי³². כל אלו הלשונות נשארו בגמרא בתיקו אם הם לשון של קידושין או לא, לפיכך אם נתן לה ואמר לה אחד מלשונות הללו הרי זו ספק מקודשת, והוא שהיה מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין, כמו שיתבאר להלן³³.

ואפילו הוא אומר שלשם קידושין נתן וגם היא אומרת שידעה שדעתו לשם קידושין היתה וגם היא קבלתו לשם קידושין אינו אלא ספק קידושין, שהרי הלשון הוא ספק קידושין ואנן נתן הוא ואמר הוא לשון הקידושין בעינין.

ג. האומר לקוחתי הרי זו מקודשת

אם אמר לה³⁴, הרי את לקוחתי, דינו כמו שהתבאר בלשונות שאינם ברורים לעיל שאם היא אומרת³⁵ שהבינה דבריו, או שדברו עמה תחלה מעסקי קידושין ונתן לה ואמר אחד מאלו הלשונות הרי זו מקודשת. ואם אמרה שלא הבינה נאמנת ואינה מקודשת³⁶. וי"א³⁷ שמקודשת רק אם אמרה שהבינה באותו המעמד כששאלוה העדים שקיבלה לשם קידושין, אבל אמרה לאחר זמן הרי זה ספק קידושין.

ד. איבעיא להו חרופתי מהו

²⁵ מלשון אשר יעדה [שמות כא, ח] שהוא לשון קידושין באמה העבריה.

²⁶ לשון והיו לבשר אחד [בראשית ב, כד].

²⁷ מלשון אעשה לו עזר כנגדו [שם יח], וכן נגדתי מלשון כנגדו.

²⁸ מלשון [שם] ויקח אחת מצלעותיו

²⁹ לשון [שם כא] ויסגר בשר תחתנה.

³⁰ כמשמעו.

³¹ לשון עצרת שתהא נאספת עמו לבית.

³² כמשמעו שתפשה להיות שלו

³³ ואף על פי שדבר עמה תחלה מעסקי קידושין, ואם היה נותן לה סתם היתה מקודשת, כיון שאמר אחד מלשונות הללו מנרע דשמא חזר מקידושין שדבר עמה וייחדה לו למלאכה, דמשמעו לשונות הללו הוא גם כן ייחוד לשם שתעשה עמו מלאכה הוא ושמא למלאכה ייחדה לו, לכך לא הוה אלא ספק מקודשת. לבוש שם

³⁴ שו"ע ונו"כ שם ב

³⁵ רמ"א שם

³⁶ ח"מ שם ג והביא גם בלשונות אלו את דעת ר' ירוחם שאולי הוי ספק קידושין.

³⁷ טיב קידושין שם י.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

אם אמר³⁸ חרופתי³⁹, דינו כלשונות שנשארו בגמרא בתיקו אם הם לשון של קידושין או לא, לפיכך אם נתן לה בלשון זו הרי זו ספק מקודשת, והוא שהיה מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין.

ה. במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ... הני לישני לקידושי קאמר לה או דילמא למלאכה קאמר לה תיקו

בכל הלשונות המסופקים הנ"ל שעלו בגמ' בתיקו אינו ספק קידושין אלא אם היה מדבר עמה בעסקי קידושיה⁴⁰. ואפילו הוא אומר שלשם קידושין נתן וגם היא אומרת שידעה שדעתו לשם קידושין היתה וגם היא קבלתו לשם קידושין אינו אלא ספק קידושין, שהרי הלשון הוא ספק קידושין ואנן נתן הוא ואמר הוא לשון הקידושין בעינן.

אבל אם לא היה מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין אין חוששין למלות הללו⁴¹ כלל לשם קידושין, שמנין תדע דלשם קידושין נתן, ואנן גבי קידושין דעתה ורצונה בעינן שתתמצה. ויש אומרים⁴² שאף על גב דלשונות הללו לא מהני אם לא דבר עמה תחלה מעסקי קידושין, מכל מקום אם היא אומרת שקבלתם לשם קידושין הוו נמי ספק קידושין.

ואם הוא אמר בלשונות שלא היה כוונתו לשם קידושין נאמן⁴³.

³⁸ רמ"א שם אבל הרמב"ם הביא אותו בין הלשונות הברורים, וכתב הר"ן דהיינו דס"ל דהא דמסיק האומר חרופתי ביהודה דוקא היינו דאיתי בריתא כמ"ד בשפחה כנענית הכתוב מדבר אבל למאי דק"ל כר"ע דבבב"ב שפחה והצי" בת חורין הכתוב מדבר הוי לשון קידושין. אלא שתמה עליו דהא הוא איבעי דלא איפשטי. המקנה קונטרס אחרון שם.

³⁹ מלשון [ויקרא יט, כ] נחרפת לאיש

⁴⁰ ואף על פי שדבר עמה תחלה מעסקי קידושין, ואם היה נותן לה סתם היתה מקודשת, כיון שאמר אחד מלשונות הללו מגרע גרע דשמא חזר מקידושין שדבר עמה וייחדה לו למלאכה, דמשמעות לשונות הללו הוא גם כן ייחוד לשם שתעשה עמו מלאכה הוא ושמא למלאכה ייחדה לו, לכך לא הוה אלא ספק מקודשת. לבוש שם

⁴¹ עיין בס' אבני מלואים סק"ח לענין שטר אם כתב בשטר קדושין הני לשונות.

⁴² רמ"א שם כ"ב הר"ן מיהו מהרמב"ם והרא"ש משמע דפליגי על הר"ן וס"ל בהני לשונות ליתא אפילו ספק קידושין כשלא היו עסוקים בענייני קדושין אפילו נתכוונו לשם קידושין וכ"כ רי"ו להדיא וכ"כ בחדושי מהרי"ט. ועיין בב"ש שם יא שהקשה על דעת הר"ן מהגמ'

⁴³ ואפילו לדעת הב"י דס"ל הבעל אינו נאמן לומר שלא היה מבין שהוא לשון קידושין כמ"ש בסמוך י"ל שאני אלו לשונות דמספקא בש"ס אם הם לשון קידושין י"ל דהוא נאמן לו' שלא היה כוונתו לשם קידושין וכ"כ בח"מ. ב"ש שם ט

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

אם אמר לה הרי את נשואתי יש אומרים⁴⁴ שלא אמר כלום⁴⁵, שהכל יודעים שאין האשה נקראת נשואה עד שתבעל או עד שתכנס לחופה⁴⁶. וי"א⁴⁷ שהרי זה ספק קידושין. ואם היה מדבר עמה על עסקי קדושה מקודשת⁴⁸.

ואם אמר לה שנותן לה בשביל אהבה וחבה חוששין לקידושין⁴⁹, אפילו אם היה מדבר עמה מעסקי קידושין דשמא אמר לה שנותן לה שיהיה אהבה וחבה בינינו והוי כאילו אמר מיועדת לי⁵⁰ או מיוחדת לי שהרי זו ספק מקודשת.

ובכל מקום שאמרנו שאינו קידושין אפילו אם חזר אחר כך ואמר לה הרי את מקודשת לי אינו כלום, כיון שלא אמר כן בשעת נתינה⁵¹, אלא צריך לחזור וליטול הכסף מידה ולחזור וליתן לה בתורת קידושין.

**ו. היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה ... ונתן לה גיטה ...
ולא פירש ... דיו**

⁴⁴ רמ"א שם

⁴⁵ ואין להקשות מאי שנא ממ"ש אח"כ בשביל אהבה וחיבה וכו' דהיינו בשביל שיהיה אהבה וחיבה אח"כ ה"נ נימא שתהיה אח"כ נשואתו דהתם אין סותר הלשון את הכונה דגם הל' מורה ע"ז שאחר קבלת הקידושין מתחיל האהבה ביניהם משא"כ כאן סותר הל' את הכונה שאומר שבקבלת הקידושין תהיה נשואה וזה אינו אלא הנישואין הוא מעשה אחר לגמרי ועל כן אין כאן קידושין כלל. ט"ז שם ה

⁴⁶ עיין בס' המקנה בק"א שכ' דנראה דהיכא דהקדושין ונשואין באין כא' כגון שכנסה לביתו וקידשה וכן לדעת המל"מ דאם כנסה לחופה ואח"כ קידשה נעשה נשואה בשעת קדושין וכה"ג שייך שפיר לשון נשואתי יותר מארוסתי ושייך בזה שטרי נשואין ואם כתב בשטר הרי את נשואתי עמש"ל סימן ל"ג עכ"ד. פ"ת שם ח

⁴⁷ ט"ז שם ה שהקשה מאי שנא ממיוחדת לי דהוא לשון קידושין ופירש"י משום דכתיב והיו לבשר אחד וזה לא שייך אלא לאחר נישואין ואפילו הכי מהני כיון דעתו לבא לידי כך ולא אמרינן שהלשון שלו סותר הכונה שלו דהלשון משמע ספק קידושין אלא היא נעשית מיוחדת ה"נ בנשואתי וצ"ע. ונראה דאין זה ודאי לשון שאין קידושין אלא ספק וכן זכר מו"ח ז"ל שיש לפרש דברי רשב"א בלשון קידושי ספק.

⁴⁸ שבגמרא משמע דאלו הני לישני הרי את מיועדת ומיוחדת וכו' לא הוי משמע למלאכה פשיט' דהוי מהני דהא אפי' לא אמר כלום מהני אלא ש"מ כל שמדברים בעסק קדושין וצרכי זיווג ואח"כ אמר הרי את נשואתי פשיטא דמהני לא יהא לא אמר כלום ובכלל נשואין קדושין ולא מבעיא ליה אלא בהני לישנא דמלאכה נמי משמע וא"כ גילה אדעתו שחזר מדבריו עכשיו ואינו חפץ לקדשה והרשב"א בתשובה הנ"ל לא מיירי אלא באינו מדבר על עסקי קדושין. ח"מ שם ה ב"ש ח

⁴⁹ רמ"א שם

⁵⁰ אע"ג דאינו משמעות למלאכה מ"מ כיון שאמר בשביל אהבה ולא אמר שתהא אהבה ביניהם הוי כאלו אמר שהוא נותן לה בשביל אהבה שכבר ביניהם מ"ה לא הוי אלא ספק קידושין אפילו אם היה מדבר עמה מעסקי קידושין ול"ד לאומר הרי את נשואתי שכתבתי בסמוך אם היה מדבר עמה מעסקי קידושין דהיא מקודשת בוודאי. ב"ש שם י

⁵¹ דצריכה היא לידע בשעת קבלת הכסף שנותן לה לשם קדושין ולא לשם סבלונות ומתנה אבל אם היא קבלה לשם פקדון ודאי די בזה שיאמר הרי את מקודשת לי בפקדון שיש בידך ואף אם כיונו שניהם לשם קידושין כל שלא דברו תחלה מעסקי קדושין אין בכוננתם כלום וע"כ צריך לחזור וליטלו הימנה. ח"מ שם י

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

כבר התבאר במסכת גיטין דף עה: שהמגרש צריך⁵² שידע בשעת נתינה שהוא גט, ויתנו לה בשעת נתינה בתורת גירושין, דכתיב (דברים כד פסוק א) סֵפֶר בְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ, משמע שתהא הנתינה בתורת ספר בריתות. לפיכך⁵³ כשיתן לה הבעל הגט צריך שיאמר לה בשעה שנותנו לה הרי את מגורשת ממני בגט זה ומותרת לכל אדם או הרי את משולחת ממני וכדומה, לשון שישמעו העדים שבתורת גירושין נותנו לה.

ואם נתנו בידה⁵⁴ ולא אמר כלום הרי זה גט פסול, דשמא לא נתנו לשם גירושין אלא לפקדון בעלמא. במה דברים אמורים בשלא היה מדבר עמה על עסקי גטה, אבל אם היה מדבר עמה על עסקי גטה ונתן בידה ולא אמר כלום הרי זה גט⁵⁵, דודאי לשם גירושין נתנו לה שהרי היו עסוקין באותו ענין.

ז. היה מדבר עם האשה על עיסקי ... וקידושיה ונתן לה ...

וקידושיה ולא פירש ... דיו ... והוא שעסוקין באותו

ענין ... מענין לענין באותו ענין

אם היה מדבר עמה⁵⁶ תחלה על עסקי קידושין ונתן לה אפילו בשתיקה⁵⁷, והעדים מעידים שהיה מדבר עמה על עסקי קידושיה⁵⁸, הוי קידושין, דמסתמא על פי אותן הדברים נתן לה וקדשה וגם היא מסתמא על דעת כן קבלתם, והוא שעדיין עסוקין באותו ענין.

⁵² שו"ע ונו"כ קלו א

⁵³ דעת הרמב"ם דבר תורה מגורשת אפי' בשתקה והיינו משום דגופו של גט כתוב בו תורת בריתות, ע"ש פ"א מגירושין [הי"א] ובמ"ש הרה"מ, והא דבקדושין אפי' בקדושי שטר אין בו חשש קדושין בשתקה היינו משום דבקדושין בעינן דעתה ואם נותן לה בשתקה אינו מוכח דדעתה לקידושין. אבני מילואים שם א

⁵⁴ שו"ע ונו"כ שם ב

⁵⁵ ברמב"ם הוסיף כשר ועיי"ש בט"ז א שכונתו שאף לכתחילה אפשר ליתנו באופן זה, ותמה על המחבר שהשמיט מילת "כשר".

⁵⁶ שו"ע ונו"כ שם כז א

⁵⁷ ועיי' ט"ז קלו א שאף לכתחילה יכול לעשות כן.

⁵⁸ באר היטב שם ו מהכנה"ג, וכן מוכח מח"מ ט ועיי' אבני מילואים שם ו. שכיון דעיקר הקידושין מצד הבעל א"כ עיקר דבר שבערוה מצד הבעל הוא ולכן לא בעינן תרי סהדי אלא לגוף הקידושין שישמעו מן המקדש אבל רצון האשה לא בעי עדים וסני בהודאתה.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

יש אומרים דלא בעינן מדברים עמה דוקא באותו ענין ממש⁵⁹ אלא אפילו מדברים מענין לענין באותו ענין, כלומר שאין מדברים בקידושין אלא בצרכי זיווגם כגון כמה נדוניה וכה"ג. ויש אומרים עוד דלא בעינן דוקא מדברים עמה, אלא כל שמדבר עם אחרים בפניה⁶⁰ בעניני קידושין שלה, אפילו היא שותקת⁶¹ סגי ומקודשת. וכן אפילו אם לא היו מדברים עמה תחלה בעסקי קידושין אם אמר לה לשון קידושין של רגילות ודאי אלא שהיא אומרת שאינה מבינה אותו הלשון, גם כן הוי קידושין, דכיון שאמר לשון שרגילים לומר לשאר נשים אינה נאמנת לומר שאינה מבינה.

ואם נתן לה בשתיקה ולא דבר כלום, והוא והיא אומרים שכוונו לשם קדושין, הוי קדושין⁶². וי"א⁶³ שהוא ספק קידושין. וי"א⁶⁴ שאינו קידושין, אלא אם היה מדבר עמה בעסקי קידושין שלא בפני עדים ואחר כך נתן בפני עדים⁶⁵.

ח. כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם

יבואר להלן דף יג בעזחי"ת

ט. נתן לה גיטה ואמר לה לאשתו הרי את חורין לא אמר ולא כלום

⁵⁹ מהריב"ל ח"ג סי' ס"א העלה לענין הלכה במי שאמר לאשה תרצי להתקדש והיא שתקה ולא ענתה לא הן ולא לאו ומיד נתן לה בשתיקה ולא דיבר כלל הוי ס"ק ודנין בה כדין הספיקות להחמיר. באר היטב שם. אולם עיין חדושי הרי"מ שם י שכתב אבל סתם שרוצה לקדשה לא עדיף מהרי את מקודשת ולא אמר לי דהוי ידים שאין מוכיחות.

⁶⁰ אבל אמירת אחרים לחוד לא מהני ואפילו אמירתה לא מהני בלא אמירתו ונראה לי עוד דצ"ל גם במרדכי שמדבר ולא שמדברים דהא אשה אפילו שתקה סגי ובד"מ שלא הביאו אלא שהוא מדבר עם אחרים בפניה. מ"ז שם ב

⁶¹ ב"ש שם ו עיין במל"מ פ"ג מה"א דין ז' וז"ל לא שנא היו מדברים על עסקי קדושין לעצמו ל"ש על עסקי קדושין לחבירו כגון דשוויא שליה ונתן לה קדושין ולא פירש דיו כ"כ מהרי"ט בתשו' ח"מ סי' י"ב יע"ש

⁶² רמ"א שם ג בשם המרדכי

⁶³ נראה לי פשוט דחסרון יש כאן וצ"ל ספק קידושין כיון דבעיקר הקידושין אין בהם עדות דהא לא יוכלו להעיד כאן על המחשבה ואנן בעינן בקידושין שני עדים דאין דבר שבערוה פחות משנים אלא ודאי דספק קידושין קאמר וכן משמע בהדיא במרדכי ס"פ האיש מקדש דאמר שם קידושין מיהו הוה וצריכה גט משמע לחומרא דוקא אבל אם קבלה קידושין מאחר ודאי צריכה גט ג"כ ממנו. מ"ז שם ו

⁶⁴ ח"מ שם ט

⁶⁵ ואם היה כבר ריצוי ביניהם ונתן לה אח"כ בשתיק' יש לדמו' לסבלונו' כמ"ש בסי' מ"ה לשיט' רש"י דחוששין בסבלונות שנותן לשם קידושין אף על גב דאינו מדבר עמה כלום. ב"ש שם יב

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

כבר התבאר במסכת גיטין דף פה: שהמגרש ואמר לאשתו⁶⁶ הרי את בת חורין לא אמר כלום, שאין שייך לשון זה אלא להוציאה משפחות לחירות, שאשה תחת בעלה היא כבר בת חורין, ושיעבודה לבעלה אין זה שפחות ועבדות, כי כבודה היא בכך.

דף ו:

י. אמר לה לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם לא אמר ולא כלום

עוד התבאר שם שהכותב לשפחתו⁶⁷ הרי את מותרת לכל אדם אינה יוצאת לחירות, שאין זה לשון שיחרור, שאדרבה עכשיו אם רוצה לשחרר בשטר זה, הוא אוסרה על העבדים שהיתה מותרת להם כבר, ואין זה לגבי ידיה מותרת לכל אדם, שהיתה כבר אסורה להם מחמתו כמו באשה⁶⁸.

יא. גופו של גט שחרור הרי אתה בן חורין הרי אתה לעצמך

עוד התבאר שם שעבד כנעני⁶⁹ משתחרר בשטר שחרור שכותב לו אדונו, כיצד, כותב לו על הנייר או על החרס הרי אתה בן חורין, הרי אתה לעצמך, או אין לי עסק בך, כל אחת מן הלשונות הללו איזה מהם שירצה ומוסרו לידו ויוצא בו לחירות.

ודוקא כשכותב לו הלשונות הללו בשטר ומזכהו לו, משתחרר כמו באשה, אבל אם אמר לו אחת מן הלשונות הללו בעל פה אינו כלום.

**יב. עבד כנעני דקני ליה גופיה כי א"ל הרי אתה לעצמך
לגמרי קא"ל אשה דלא קני ליה גופה לא כ"ש ... אמר
לעבדו אין לי עסק בך**

⁶⁶ שו"ע ונו"כ שם קלוד

⁶⁷ שו"ע ונו"כ יו"ד שם מג

⁶⁸ לבוש שם ובאר הגולה פד

⁶⁹ שו"ע ונו"כ יו"ד רסז מא מב

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

וכן התבאר שם שאם אמר לאשתו⁷⁰ בעת נתינת הגט הרי את לעצמך הרי זה גט.

וכבר התבאר שכן הדין בכתב בשטר שחרור לעבד כנעני⁷¹ הרי אתה לעצמך, או לשפחה כנענית הרי את לעצמך, או אין לי עסק בך, שזהו לשון שחרור ומשתחרר בו.

ג. המוכר עבדו לעובד כוכבים יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו ראשון

וכבר התבאר שם, ושם דף מג: שהמוכר עבדו⁷² לעובד כוכבים או לגר תושב, כיון שהפקיע עבדו ממצוות קנסוהו חז"ל שייצא לחירות, ולפיכך אם ברח מהעובד כוכבים אין רבו יכול להשתעבד בו עוד וחייב לכתוב לו גט שחרור להתיירו בקהל.

ואם לא ברח, קונסים את האדון לפדותו עד עשרה בדמיו⁷³ ולכתוב לו גט שחרור להתיירו בבת חורין, ודוקא את האדון, אבל אין קונסים בנו אחריו.

י"א⁷⁴ שקנס זה שקנסוהו לפדותו עד עשרה בדמיו אינו אלא בא"י, ובבי"ד סמוכין ככל דיני קנסות, וא"כ אינו שייך בזמן הזה שאין לנו בי"ד מומחים. וי"א⁷⁵ שזה רק בקנסות שחייבה תורה, אבל קנס זה כיון שחכמים תקנו קנס לעשות סייג לתורה, גובין גם בשאינם מומחים ושייך בזמן הזה.

יד. המקדש במלוא אינה מקודשת בהנאת מלוא מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית ... דארווח לה זימנא

⁷⁰ שו"ע ונו"כ אבהע"ז שם ד

⁷¹ שו"ע ונו"כ יו"ד שם מא

⁷² שו"ע ונו"כ יו"ד רסז פ

⁷³ ולא יותר ערוה"ש שם סעי' קבה

⁷⁴ שו"ע שם והוא דעת הרמב"ם

⁷⁵ ש"ך שם ס"ק קא בשם הרא"ש וכתב שם שכן דעת הטור

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

המקדש במלוה⁷⁶ שבידה אפילו הוא מלוה בשטר ואמר לה הרי את מקודשת לי במלוה שיש לי אצלך, אפילו אמרה הן אינה מקודשת, שהרי אין כאן דבר בעולם שהוא נותן לה, ואפילו עדיין המעות בידה ולא שלחה בהן יד אינו כלום⁷⁷.

ואין הבדל בין מלוה לשכירות פעולה, ואפילו הגיע זמן השכירות והמלוה לגבות, ואפילו החזיר לה השטר ויש בשטר עצמו שוה פרוטה אינה מקודשת, שלא היה דעתו אלא על מעות המלוה לא על השטר⁷⁸, ויש מחמירין בזה⁷⁹. ויבואר עוד להלן דף מח. בעזה"ת

הלואה לה עתה מאתים זוז⁸⁰, ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת זמן שארויח לך במלוה זו שתהיה בידך כך וכך יום ואני איני תובעה ממך עד זמן פלוני, הרי זו מקודשת, שהרי היתה נותנת פרוטה בעד הלואה זו בהרחבת זה הזמן ובאותה פרוטה מקודשת לו, אבל אסור לעשות כן מפני שהוא כריבית, אבל ריבית גמור אינו⁸¹.

וכן אם היה לו מלוה⁸² אצלה כבר ומחל לה כולה, ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מחילת מלוה שאני מוחל אותה לך, באותה הנאה⁸³ תתקדש לי, לא במלוה עצמה, הרי זו מקודשת וכן אם אמר לה הרי את מקודשת לי במה שאני מרויח לך הזמן במלוה שאת חייבת לי מכבר, דאף על גב דאילו אמר לה התקדשי לי במלוה עצמה לא היתה מקודשת דלא יהיב לה מידי בעין, ההיא הנאה שהיתה נותן לאחר שישתדל לה כך, או לו, הויא בעין ומקודשת. ואסור לעשות כן משום ריבית. ויש

⁷⁶ שו"ע ונו"כ שם כח ז

⁷⁷ דהני מעות דידה נינהו דמלוה להוצאה נתנה והוי כאילו הוציאה אף על פי שלא הוציאה, והרי השתא הוא לא יהיב לה מידי ובמה תתקדש. לבוש שם ט"ז שם טו ועיין ב"ש שם יט שכ"כ רש"י והרא"ש והר"ן והטור אבל הרמב"ם כתב פ"ה דין י"ג מלוה להוצאה ניתן ואין כאן שום דבר קיים ליהנות בו מעתה שכבר הוציא אותו דינר ועבר הנאתו משמע אם עדיין בעין בידה מקודשת אבל בכל הסוגיא לא משמע כן ועיין בחדושי מהרי"ט. ועיין באר היטב שם כד שהקשה לא ידעתי האיק נעלם ממנו הב"י שכתב דס"ל להרמב"ם כיון דלהוצאה ניתנה אעפ"י שעדיין המעות בידה ה"ל כאלו כבר הוציאה אותה ע"ש.

⁷⁸ כיון שלא הזכירו בשעת הקידושין לקדושי ביה, סתמא כמקדש במלוה לחודיה דמי.

⁷⁹ ס"ל דכיון דנותן לה השטר הוי כמלוה ופרומה. ט"ז שם טז ח"מ יח

⁸⁰ שו"ע ונו"כ שם ט

⁸¹ בטור כתב בזה וכיון דלא קץ לאו ריבית הוא אלא אבק ריבית עד דאמר לה ארבעה בחמשה עכ"ל ועיין ט"ז יח מה שהקשה ועיין אבנ"מ כא מש"כ ליישב. ועיין ב"ש כג שכתב אף על גב דקוצץ בשעת הלואה מ"מ אינה נותן לו שום דבר מ"ה לאו ריבית גמור הוא מ"ה כתב שהוא כריבית.

ט"ז על שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן כח סעיף ט

⁸² שו"ע ונו"כ שם י

⁸³ אבל אם אמר במחילת מלוה אינה מקודשת כ"כ רש"י והרא"ש והר"ן ולא כתו' פ' המדיר, וכתב בחידושי מהרי"ט שצריך שימחול לה ואח"כ יאמר לה תתקדש בהנאת מחילה אבל מדיבור זה שאומר בהנאת מחילה לא משמע שמוחל לה. ב"ש שם כה

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

אומרים⁸⁴ שבאלו השנים חילוקים אינה מקודשת⁸⁵, שכיון שעכשיו אינו נותן לה כלום לא עדיף הנאת הרחבת הזמן יותר מהמלוה עצמה⁸⁶, וגם אין בזה אפילו איסור משום ריבית כיון דאינו שעת הלואה, וגם עתה אינה נותנת לו דבר וגם לא קץ לה מידי דדבר קצוב אין כאן איסור כלל⁸⁷. ויש לחוש לדברי שניהם ומקודשת מספק⁸⁸. ואם אחר כך קבלה קידושין מאחר צריכה גט משניהם.

היתה חייבת מעות לאדם⁸⁹ אחר והגיע זמן לפרוע, ובא זה ונותן פרוטה למלוה להרוויח לה זמן, וקדשה באותה הנאה, כלומר שאמר לה בשעת מתן מעות למלוה התקדשי לי בפרוטה זו שאני נותן למלוה, ואמרה הן הרי זו מקודשת, אבל אסור למלוה לעשות כן משום ריבית, דאע"ג דריבית גמור לא הוה דלאו ריבית הבא מלוה למלוה הוא, מכל מקום הוי בחוזר ונוטל מן האשה שאסור לעשות כן. ואם מקדש בריבית קצוצה י"א⁹⁰ שאינה מקודשת, וי"א⁹¹ שמקודשת.

טו. מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה

מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה לכל דבר⁹², חוץ מקידושי אשה, ויש אומרים שהנודר לתת מתנה אינו יוצא במתנה ע"מ להחזיר.

⁸⁴ זה הוא דעת הרמב"ם ור"ח ומבואר במ"מ הטעם דלא עדיף הנאת מלוה ממלוה עצמה וכיון שבשעת קידושין אינו נותן לה דבר לא עדיף הרווחת זמן ממלוה גופה. ח"מ שם יט

⁸⁵ לבוש שם אך בב"ש כתב נראה דלא קאי אלא על אם מרויח הזמן אבל אם אמר שמקדש אותה בהנאת מחילה מקודשת לכ"ע אלא הר"ן נסתפק בזה ולא כלבוש.

⁸⁶ וכיון דבמלוה עצמה אם היה מקדשה בה לא הויה מקודשת גם בטובת הנאה שלה אינה מקודשת, דאי אפשר שתועיל יותר הנאת מלוה ממלוה עצמה.

⁸⁷ ולא דמי להנאת הרחבת זמן בשית מלוה, דהתם כיון שהוא מלוה לה מעות בעין ואילו היה רוצה לקדשה באותן המעות אם היה נותנה לה לשם קידושין היתה מקודשת, גם כשאינה מקדשה במעות עצמה אלא בהנאת הרווחת הזמן מקודשת בו, וגם כיון שהיא שעת ההלואה מחזי יותר כריבית אבל ריבית גמור לא הוי כיון דלא קץ לה מידי כגון ד' בה' וגם לא מידי שקיל מינה

⁸⁸ רמ"א שם

⁸⁹ רמ"א שם

⁹⁰ ט"ז שם יט וכתב הטעם דכיון דצריך הוא להחזיר בדיינים הו"ל גזל דריבית וגזל דין אחד להם וכדאיתא ר"פ איזהו נשך ועוד יש לי ללמוד דמקדש באונאה נמי לא הוי קידושין דהא בגמ' שזכרתי מדמה גם אונאה לגזל ואף על גב דעביד שם בגמ' צריכותא מ"מ לפי האמת שלשתן שוים ועל כן יש להחמיר גם במקדש באונאה בענין דהוי ביטול מקדש דלא להוי קידושין ואם יקדשנה אחר צריכה גם גם משני כי אין להקל מחמת קידושין אלו כיון דלא נזכר בגמ' בפירוש מדבר זה כן נראה לענ"ד.

⁹¹ כ"ב ב"ש שם כו ודייק כן מרש"י וכת י"ל דוקא כשלקח כבר מעות ריבית ממנה מקדש בו בזה ס"ל לרישב"א דמקודשת אף על גב ר"ק יוצא בדיינים מ"מ יכול לקדש בו אבל אם לקח ממנה איזה חפץ בריבית ומקדש בו י"ל דאינה מקודשת די"ל ידי שקלת.

⁹² והיינו שקונה בקנין כסף כשנתן ע"מ להחזיר, ויוצא מצות נתינה לכהן ע"מ להחזיר, ובדיעבד גם בפדיון הבן כשנתן לכהן ה' סלעים ע"מ להחזיר, אלא שבתרומה ובפדיון הבן אסור לעשות כן משום ושחתם ברית הלוי דהיינו ככהן המסייע בבית הגרנות, ובדבר הצריך לכם יוצא במתנה ע"מ להחזיר, כמבואר באו"ח סימן תרנח (, ועי' שו"ת חת"ס י"ד סימן רצ וסימן רצא, שו"ת מנחת יצחק ח"ב סימן לו מנחת שלמה סימן סב אות טו,

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

יש אומרים⁹³ שאם אינו מחזיר החפץ ונותן דמי החפץ, ה"ז כקיום התנאי, ויש אומרים⁹⁴ שאם החפץ בעין אינו יוצא בהחזרת דמים.

נאבד החפץ או נאנס בתוך הזמן פטור מלשלם⁹⁵, ויש אומרים⁹⁶ שמ"מ לא חשיב כקיום התנאי.

אם מחל הנותן על תנאי החזרה, יש אומרים שהמתנה קיימת⁹⁷.

דעת כמה פוסקים שבנותן ע"מ להחזיר, כשמחזיר החפץ צריך לחזור ולהקנותו לנותן⁹⁸.

טז. הילך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נטלו והחזירו יצא ואם לאו לא יצא

ובחזו"א ב"ק סימן טז ס"ק יח כתב שגולן שנותן מתנה עמ"ל חשיב שנוי רשות, עיין שם, ובשו"ת שו"מ מהדו"ג כתב דתליא בפלוגתא דלהלן אם צריך לחזור ולהקנות לו. פתחי חושן חלק ח פרק טו הערה קטו
⁹³ בן כתב בטור ושו"ע אהע"ז סימן כח, מדברי הרא"ש בפ"ק דקידושין סימן כ בדין מקדש במתנה שקיבל ע"מ להחזיר שהיא מקודשת, ויחזור ויקנהו מן האשה או יחזיר לנותן דמיו, וגם חזרת דמים הוי חזרה.
⁹⁴ קצה"ח סימן רמא סק"ז, והיינו אפילו מכרו או נתנו או הקדישו, דאמדינן דעתיה שלא נתכוין שבשביל כך יתבטל התנאי, שהרי ברשות עשה דדידה הוא, אבל אם איתא החפץ בעין חביב עליו החפץ ואינו יוצא קיום התנאי בהחזרת דמים, וכתב עוד הקצה"ח דדוקא אם כבר מכרו והוי כליתא בעיניה, אבל אם נתן ת"כ או שבועה למכור או ליתן, כיון שאין כאן קנין בגוף החפץ הו"ל כאיתא בעיניה וצריך ליתן החפץ, וסיים דה"ה בהקדש צדקה לעניים דלא אמרינן ביה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, אלא שצריך לקיים נדרו חשיב כאיתא בעיניה, ומיישב בזה דברי המחבר סעיף ז במקדיש השור, עי' לעיל הערה קיג, ועי' נח"מ סק"ז ובפת"ש סק"ט.

⁹⁵ שו"ע ונו"כ חו"מ רמא ח, והוא עפ"י דברי הב"י בשם הרשב"ם שאינו שומר על החפץ אלא מקבל מתנה, ומשמע דעכ"פ בפשיעה חייב, ואפשר הטעם דהוי כמזיק, וכתב בנה"מ סק"ח דדוקא אם מת השור בתוך הזמן, אבל אם מת לאחר הזמן שקבעו להחזיר שלא רצה להחזיר, אם נשתמש בו חייב לשלם כיון שעבר על התנאי במזיד, ונתבטל התנאי בפשיעה דידה נעשה גולן או שואל למפרע וחייב אפילו באונסין, אבל אם לא נשתמש בו ודאי דלא הוי אלא כש"ח ואינו חייב רק בפשיעה.

⁹⁶ ב"ב המ"ב בסימן תרנח סקמ"ו ליישב מ"ש המחבר שם שאפילו נאנס מיד המקבל לא יצא, שלא תיקשי מהא דאמרינן הכא שפטור מלשלם.

⁹⁷ במ"ב סימן תרנח מביא בשם הח"א שמסתפק בזה, ובשם המאירי (והוא לפנינו במאירי קידושין דף ו ע"ב) כתב שיכול למחול ולומר הריני כאילו התקבלתי, כמו שמצינו בנדרים (דף כד) המדיר את חבירו שיתן לבנו כור חטים. וכתב עוד בשעה"צ שם דכל זה אם מוחל לו על תנאו תוך הזמן, אבל לאחר הזמן שכבר נתבטלה מתנתו, בודאי שלא יועיל מה שיאמר הריני כאילו התקבלתי, וכתב בשו"ת הת"ס יו"ד סימן רצ שאם מחל על התנאי א"צ קנין חדש, שהמתנה הראשונה נקנה לו, עיין שם, ועי' שו"ת מנחת יצחק ח"ז סימן מד.

⁹⁸ בן כתב הרא"ש בפ' לולב הגזול והריטב"א בחידושייו כאן וכן פסק הרמ"א באו"ח סימן תרנח, דאל"כ הוי כשואל שאינו יוצא ביום טוב ראשון. ובקצה"ח סק"ד כתב שלולי דברי הרא"ש והריטב"א היה נראה דלא בעינן הקנאה, דהוי כמתנה לזמן, ועי' בדבריו בסק"ט, ובנה"מ סוף סק"ה הסכים לדעת הרא"ש והריטב"א ודחה כל הוכחות הקצה"ח, עיין שם, ועי' דברי חיים דיני מתנה סימן א וב, אמרי בינה או"ח סימן ח ודיני יום טוב סימן כא, ובחזו"א חו"מ ליקוטים סימן יג ס"ק טו וס"ק יח ובהתן סופר שער המקנה סימן כב, אבן האזל פ"ג מה' זכיה ה"ט, ובפ"ה מה' אישות, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ב סימן לה.

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

כבר התבאר במסכת סוכה דף מא: שארבעת המינים הניטלים בחג הסוכות⁹⁹ שנתנם לחבירו על מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה¹⁰⁰.

ואם לא החזירו, או שנפסל אחד מהמינים בידו והחזירו, לא יצא אפילו שילם את שוויים¹⁰¹, ואפילו נאנס ונלקחו או אבדו באונס מידו¹⁰², שהרי לא נתקיים התנאי וא"כ המתנה בטילה ואינו אלא מושאל או מופקר בידו ואינו שלו.

וכן אם עדיין לא יצא הנותן, או בניו שסומכים על הלולב שלו ודרכם תמיד לברך על הלולב של אביהם¹⁰³, והחזירו לאחר זמן מצותו, לא יצא¹⁰⁴. אך אם כבר יצא הנותן, יצא המקבל, אך צריך להחזיר לו עכ"פ ביום המחר בשעת מצותו לפני אמירת ההלל¹⁰⁵.

ואם אמר בעל הלולב הריני כאלו התקבלתי יש מסתפקים¹⁰⁶, ודעת המאירי שיכול הנותן למחול תנאו ולאמר הריני כאלו התקבלתי ויצא זה ידי חובה אף על גב שלא החזיר.

⁹⁹ שו"ע ונו"כ שם ד'

¹⁰⁰ דכשואמר הפזן זה נתון לך הרי זו מתנה ממש ונפקע כל כחו ממנו, ומה שאמר ע"מ שתחזיר לי הוא רק תנאי כשאר תנאים שאדם יכול להתנות במכירתו ובמתנתו. מ"ב שם יב

¹⁰¹ ולא אמרינן בזה מה לי הן מה לי דמיהן כיון שצריך לו לצאת ידי חובה בודאי הקפיד על הלולב גופיה שיחזור אליו וא"כ לא נתקיים התנאי. מ"ב שם יד

¹⁰² אף על גב שלדעת המחבר בח"מ סימן רמ"א במתנה ע"מ להחזיר ונאנס פטור מתשלומין, היינו משום דאין עליו דין שומר שהרי בתורת מתנה באה לידו, אבל עכ"פ התנאי לא נתקיים ואינו אלא כפקדון בידו, ולהכי לא יצא בעניינו. ומשמע מרוב הפוסקים דגם בנאנס לא מהני חזרת דמים. מ"ב שם טו

¹⁰³ דקרוב לומר דאפילו כבר בירך הנותן אם לא בירכו עדיין בניו הסמוכין עליו ושדרכן תמיד לברך על הלולב של אביהם נמי לא יצא אם לא החזיר דג"ז אומדנא דמוכח הוא שאין אדם מניח בניו בלא מצוה ונותן לאחרים. אח"כ מצאתי שגם במור וקציעה מצדד כן. בה"ל שם ד"ה לאחר

¹⁰⁴ ואף על גב דלא פירש לו בהדיא מתי שיחזירו לו מ"מ אומדנא דמוכח הוא שכונתו היה שיחזירו לו לשעה שיוכל לצאת בו. וכתבו הפוסקים על פי הרשב"א דכ"ז באמר ע"מ שתחזירו לי דמשמע שיהיה ראוי לו לדבר שעומד אבל באומר ע"מ שתחזירו ולא אמר לי אפי' החזירו לאחר החג שאינו שוה כלום נמי קיים תנאו ויצא. מ"ב שם טז, אולם למעשה צ"ע דכמה אחרונים מפקפקין על סברא זו עיין בקרבן נתנאל בסוגיא זו וכן בבכורי יעקב ודעתם דבעל העיטור שסובר דאפילו בסתמא כונתו שיחזירו בזמן מצותו כ"ש כשמתנה ע"מ שתחזירו אף שלא אמר לי וחולק על הרשב"א. בה"ל שם ד"ה לאחר

¹⁰⁵ מסתפקנא בהחזיר לו אחר כל התפלות ובשביל זה לא עשה הנענועים בהלל בצבור כדרכו תמיד לנענע עם הצבור, אולי יש בזה קפידא לבטל המתנה, או אפשר דוקא בהחזיר לו אחר זמן מצותו לגמרי, וצריך עיון. ועל כל פנים לכתחלה בודאי צריך ליוזר בזה להחזיר לו קודם הלל. שער הציון שם ס"ק כא

¹⁰⁶ ועיין בח"א שמסתפק. מ"ב שם טו

הלכות הדרף היומי

מסכת קידושין

ואם אבדו ארבעת המינים ויש לנותן ארבעה מינים אחרים שיכול לצאת בהם, ומשלם הוא עבור אלה שאיבד, או שמחזיר לו לולב אחר כשר ומהודר, אפשר שיצא ידי חובה¹⁰⁷.

אם אמר לו הרי הוא שלך במתנה ע"מ שלא תתנו לשום אדם, או אפילו באומר לו הרי הוא שלך ואינך רשאי ליתנו לשום אדם, וכן אם נתן לו אתרוג במתנה על מנת שלא יקדישנו, בודאי הוא שלו, ודינו כמתנה על מנת להחזיר ויוצא ידי חובה¹⁰⁸.

נתן לחבירו ארבעת המינים בסתם הרי זה כאילו אמר לו על מנת שתחזירנה לי, שמסתמא על דעת כן נתנו לו כיון שצריך לצאת בו שאין לו אחר, ואם לא החזירו, לא יצא¹⁰⁹.

ובכל הדינים הנזכרים שנתנו לו במתנה על מנת להחזיר, כשמחזיר צריך לחזור וליתנו לבעליו במתנה, כדי שיהיה של בעלים ויצאו בו. שכל שנתנו לו הרי הוא שלו לגמרי וע"מ להחזיר שאמר הוא כמו שאומר ע"מ שתחזור ותתן לי במתנה, ומיהו אפילו לא החזירו לידו אלא לאחר, ואחר לאחר, והאחרון מחזירו לבעלים, יצא¹¹⁰.

יז. בנולדו קני

¹⁰⁷ דשוב ליכא אומדנא אף דאפשר לומר דרוצה אדם בשלו מ"מ כיון דבלא"ה יש פוסקים דבנשרף או נאבד וכדומה דנותן דמיו ויוצא עיין בכל בו וגם מובא ברא"ש בסוגין דעת רבינו ישעיה דמוכח מיניה עוד יותר דבנאנס פטור לגמרי ויוצא שלא כיון בעל מנת להחזיר אלא כשהחפץ בעין ואף דהמחבר לא סמך עליהו ומשמע מניה דאפילו דמים לא מהני ואפילו באונס וכמו שכתבנו במ"ב מ"מ במחזיר לו לולב אחר כשר ומהודר אפשר דכו"ע מודי ובספר שדי חמד הביא בשם ס' שם ארי" דגם בזה לא יצא והנלענ"ד כתבתי. בה"ל שם ד"ה אפילו

¹⁰⁸ עיין בבב"ל שם ד"ה ומותר שהביא מרא"ש ור"ן וריטב"א ועוד פוסקים ומתוס' בסוכה דף מ"ב שםבואר דאף אם אינו נותנו לו לשום דבר רק לצאת בו ידי מצות החג ג"כ מיקרי נתינה, כיון שהוא שלו לד"ז וממילא נראה דכ"ש באם אמר לו הרי הוא שלך במתנה ע"מ שלא תתנו לשום אדם או אפילו באומר לו הרי הוא שלך ואינך רשאי ליתנו לשום אדם בודאי הוא שלו ויוצא בו אף על גב שלא נתן לו כל כחו באתרוג זה. וכ"מ במאירי וכתב שם "והנה הגאון מליסא בדה"ח החמיר בזה וכתב דכל שאינו בכח המקבל ליתנו לאחר אינו מתנה כלל ולענ"ד אינו כן כמו שהוכחנו. ומצאתי בשדי חמד שהביא כבר דעת כמה גאונים לחלוק עליו בזה".
¹⁰⁹ ואפילו אם באותו היום כבר יצא בעצמו והוא צריך לו רק לשאר ימי החג ובשאר הימים הלא יכול לצאת בשאול מ"מ אמדינן דעתו דאדם שהוא רוצה יותר לצאת בשלו ולא כיון אלא ע"מ להחזיר לו שיהיה שלו כבתחלה. מ"ב שם יח

¹¹⁰ מוכח לכאורה מדין זה דמקבל מתנה ע"מ להחזיר יש לו רשות לחזור וליתן לכל מי שירצה ובלבד שיתקיים תנאו. מיהו כ"ז בסתם אמנם אי מפרש בהדיא במתנתו שאין לו רשות ליתנו לאחר אינו יכול לזכות לאחר לצאת בו ואם יתן יתבטל המתנה וגם הוא לא יצא בו. מ"ב שם כא

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

מתנה ע"מ להחזיר¹¹¹ שמה מתנה לכל דבר¹¹², חוץ מקידושי אשה, ויש אומרים שהנודר לתת מתנה אינו יוצא במתנה ע"מ להחזיר¹¹³.

קנין כסף קונה בקרקע קנין גמור¹¹⁴ כיצד, מכר לו בית או שדה ונתן לו כסף, אפילו אם נתן הכסף ע"מ להחזיר קנה¹¹⁵.

הפודה את בנו הבכור¹¹⁶ צריך שיתנם לכהן ויחשוב בלבו שנותנם לו במתנה גמורה, ואם ירצה הכהן אח"כ להחזיר לו הפדיון רשאי. אולם לא יהא הכהן רגיל להחזיר לכל שלא להפסיד לשאר כהנים, שמתוך כך לא יתנו הכל פדיוני בכוריהם אלא לו¹¹⁷.

אבל לא יתנם הוא לכהן ויחשוב בדעתו על מנת שיחזיר לו, ואם עשה כן שנתנה לו וחישב בדעתו על מנת להחזיר, אף על פי שדעת הכהן לא היתה מתחלה לקבלם על מנת להחזיר, שהרי לא גילה דעתו לו שנותן על מנת כן, וגם לא החזירה לו, אין בנו פדוי, שהרי בדעתו לא נתן לכהן כלום¹¹⁸.

ואם הנותן מגלה לו שנותנם לו על מנת להחזיר לא יקבלם על מנת זה, שמפסיד שאר הכהנים ומשחית ברית הלוי, ומכל מקום אם עבר וקבלם

¹¹¹ עיין פתחי חושן חלק ח פרק טו סעיף מז

¹¹² כתב הרמ"א ביו"ד סימן קס סעיף ד, מתנה ע"מ להחזיר ברבית אסור, ועי' מ"ש בברית יהודה פרק א סעיף ג ובהערות שם בביתאור דברי הרמ"א, ובשו"ת מנחת שלמה הנ"ל מסתפק במי שנותן לחבירו מאה זוז במתנה על תנאי שלאחר שנה יחזור ויתן לו ק"כ, דאפשר דלא אסרו אלא במתנה מאה ע"מ להחזיר ק"כ שמתחייב בחיוב גמור לתת לו ק"כ, ואין שם מתנה מפחית מאיסור רבית, משא"כ בדרך תנאי שאם לא יקיים התנאי נמצא שהמאה שקיבל גזל בידו, ונותן התוספת להציל עצמו מאיסור גזילה, וסיים שלכל היותר יחשב כהערמת רבית, עיין שם, וצ"ע, ועי' מג"א ריש סימן תמח ובאחרונים שם בדין מתנה לעכו"ם ע"מ להחזיר אם מועיל בחמץ, ועי' שו"ת חת"ס או"ח סימן קטז וסימן קיט, ועי' מחנ"א ה' מאכלות אסורות ד"ה עוד שייך, ובשו"ת אחיעזר ח"ג סימן ז.

¹¹³ רמ"א סימן רמא סעיף ו, ובסמ"ע הקשה מדברי הרמ"א ביו"ד סימן רלח שבנשבע יוצא במתנה ע"מ להחזיר, ומתריץ לחלק בין נודר לחבירו דאמרינן ע"ד חבירו נדר, משא"כ בנדר או נשבע סתם, יוצא במתנה ע"מ להחזיר, ובדברי משפט מחלק בין אם נתרצה המקבל לכך יוצא, אבל אם אינו מתרצה אינו יוצא, עיין שם. ויש לעיין בתלה איזה פעולה בתנאי שיתן לפלוני, ונתן לו במתנה ע"מ להחזיר, אם חשוב כקיום התנאי, ועיין פתחי חושן שם הערה קיז שכתב שוב מצאתי בשו"ת הריב"ש סימן שמא שכתב בפשיטות שאינו יוצא בזה, שדעת בני אדם למתנה גמורה בלא שיוור, עיין שם.

¹¹⁴ שו"ע ונו"כ חו"מ קצ"א ב

¹¹⁵ דבכל מקום מתנה ע"מ להחזיר הוי כנתינה, חוץ מקידושי אשה, כמ"ש בשו"ע אהע"ז סי' כט.

¹¹⁶ שו"ע ונו"כ יו"ד שה ח

¹¹⁷ עיין (בשאלת יעב"ץ ח"א סי' קנ"ה) שכתב דהאידינא אישתני דינא דמה שאמרו שלא יהא הכהן רגיל בכך הני מילי בכהנים מיוחדים דידהו אבל בכהני חזקה בעלמא כי האידינא אף על גב דלחומרא אזלינן בהו לכל מילי ופרקינן בכורים על ידיהו משום דלא אפשר באהריני מיהא להקל לא דהיינו להוציא ממון האב מספק וכמעט שיהיה דמדינא הם צריכים להחזיר ולפחות כל כהן יחוש לעצמו לפרוש מספק גזל שמא אינו כהן ומשום ה"ט נראה דשפיר אית למיעבד עובדא האידינא לפדות בעל מנת להחזיר לכתחלה. פ"ת שם יב

¹¹⁸ פי' שאינו גומר בדעתו כלל ליתנו לו לשם מתנה אלא מיד דעתו שנותנו לו עמ"ל בכה"ג לא יצא. ש"ך: שם

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ופירש שנותן לו על מנת להחזיר הבן פדוי, דקי"ל מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה.

ודוקא שאמר לו כן בפירוש בזה הלשון על מנת להחזיר, שזה הוא מתנה בתנאי וכשמוקיים תנאי ומחזירו נקנית לו המתנה למפרע והרי הבן פדוי, אבל אם אמר הא לך ה' סלעים ותחזירם לי ולא אמר על מנת, הרי זה כאילו לא נתן לו כלום שאין זה מתנה ואין הבן פדוי.

ודוקא ע"מ להחזיר אותו הדבר בעצמו שמה מתנה שעב"פ תוך אותו זמן שנותן לו הוי שלו ופטור מאונסין משא"כ ע"מ להחזיר מעות אחרים לא שמה מתנה רק הלואה גמורה ומש"ה אם נותן לו ה' סלעים ע"מ להחזיר לו ה' סלעים אחרים אין בנו פדוי¹¹⁹.

יח. לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין

הכסף של הקידושין¹²⁰ צריך שיתנהו לה במתנה גמורה, ואם נתנו לה על מנת שתחזירנו לו¹²¹ אינן קידושין בין החזירתו בין לא החזירתו, אף על גב שזמן התורה מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, גזרו חז"ל¹²² והפקיעו הקידושין¹²³, כיון שדומה לחליפין¹²⁴.

במה דברים אמורים שנתן לה סתם על מנת להחזיר, אבל אם נתן לה מתנה לזמן ידוע ואמר לה תהא מקודשת לי בההיא הנאה שאת נהנית עד אותו הזמן הרי זו מקודשת¹²⁵. וכן אשה שנתנה מתנה לאחד על מנת להחזירה לה לאחר שלשים יום,

¹¹⁹ פ"ת שם מבשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן נ"ה – נ"ז

¹²⁰ שו"ע ונו"כ אבהע"ז כט א

¹²¹ ועיי"ן בב"ש שהוכיח מתוס' שגם בלא כפליה לתנאי הוי מתנה על מנת להחזיר ודלא כב"ח. ולדעת הב"ח אם לא כפליה, מקודשת כיון שנתן והתנאי בטל. אך הב"ש כתב דהוי ספק כיון דפליגי בזה תו' והרא"ש. ועיי"ש שהאריך בדעת הרא"ש

¹²² ולפי שאין האשה נקנית בחליפין לפי שדרך הוא להחזיר הסודר שמקנין בו הלכך יטעו לומר שהאשה נקנית בחליפין הלכך אפקעינהו לקידושין מיניה כן כתבו התוס' והרא"ש פ"ק דקידושין. ט"ז שם א ופשט ל' זה משמע שאינה מקודשת כלל ואינה צריכה גם כן הוא סתימת ל' הפוסקים ואף ש"ל דמן התורה הוי קדושין חכמים עקרו לגמרי הקדושין דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש אבל בהנהות אלפסי כתב לשון ריא"ז גזירה שמה יאמרו אשה נקנית בחליפין ונראה בעיני שאם פשמה ידה וקבלה קדושין מאחר צריכה גם משניהם שקדושי הראשון קדושי תורה הם אלא שחכמים בטלו' משום גזיר' כב"ה עכ"ל. ח"מ שם א

¹²³ ובלבוש שם כתב קידושין שאני שאם לא החזירתו לא נתקיים התנאי ואם החזירתו הרי לא נהנית בקידושיה ולא הגיע לידה כלום ובמה תקני ליה נפשה.

¹²⁴ כתב בש"ג שם דאית' פלוגתא אם רצונה להתקדש לו במה שנותן לה הסודר דרך חליפין ורצונה להחזיק הסודר, וכן משמע במ' דהוי קדושין כשמחזיק הסודר ובתו' והרא"ש לא משמע כן, וע' הדושי מהרי"ט כתב בתשובת רש"ך אם מקנה לה הטבעת שבידו ע"י ק"ם ומקדש באותו טבעת הוי קדושין ובש"ג כתב כשמקנה לה ע"י סודר מנה להתקדש בו לא הוי קדושין. ב"ש שם ב

¹²⁵ דהא הנאה זו אינה מחזירה לו. ב"ש שם ד

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

כדי שיקדש אותה בה תוך השלשים יום ונתנו לה תוך השלשים יום לשם קידושין, הוי מקודשת בההיא הנאה שהיה לו בה ונתנו לה.